

Milica MIHALJEVIĆ
Zavod za hrvatski jezik HFI, Zagreb

STRUKTURA RJEČNIČKOGA ČLANKA U TERMINOLOŠKIM RJEČNICIMA

Struktura rječničkoga članka u terminološkim rječnicima različita je ovisno o vrsti i namjeni rječnika. Neki mali, prijevodni terminološki rječnici imaju sasvim jednostavnu strukturu. Međutim, u objasnidbenim rječnicima rječnički članak može biti vrlo kompleksan. U radu se na primjeru nekih postojećih hrvatskih terminoloških rječnika analizira struktura rječničkoga članka te predlaže najprihvatljivija struktura za različite tipove terminoloških rječnika.

Terminološki su rječnici specijalni rječnici koji se ovisno o klasifikacijskom kriteriju dijele na više tipova. Budući da struktura rječničkoga članka u terminološkom rječniku ovisi o tipu rječnika, ovdje ću ukratko nešto reći o podjeli terminoloških rječnika. Govorit ću samo o onim kriterijima podjele o kojima ovisi struktura rječničkoga članka. S obzirom na način obradbe natuknice rječnici se dijele na objasnidbene i suodnosne (korelacijske). Objasnidbeni rječnici navode definiciju, katkada primjer uporabe ili ilustraciju. Suodnosni rječnici samo povezuju (koreliraju) označitelje na istom (sinonimijski rječnici) ili raznim jezicima (prijevodni rječnici). Iako je zamisliv terminološki sinonimijski rječnik, u praksi su terminološki rječnici uglavnom samo prijevodni, objasnidbeni ili prijevodni i objasnidbeni. S obzirom na broj jezika koji su njima obuhvaćeni rječnike dijelimo na jednojezične i višejezične (dvojezične, trojezične, četverojezične, petojezične itd.). Po opsegu se rječnici dijele na velike, srednje i male. Terminološki se rječnici obzirom na struku dijele na matematičke, kemijske, biološke, lingvističke itd.

Najjednostavniju strukturu rječničkoga članka imaju mali, prijevodni, dvojezični rječnici. Oni uz natuknicu¹ navode istoznačnice na jednom ili više jezika. Primjer

¹ Svaki naziv ima dvije strane: pojam koji označuje i jezični izraz kojim se taj pojam označuje. U rječniku se taj jezični izraz naziva natuknica. Natuknica (nj. *Schlagwort*, *Stichwort*, engl. *entry*) jest leksička jedinica (skup riječi, riječ, morfem) koja služi kao naslov rječničkoga članka u kojem se opisuje njezino značenje, objašnjava pojam koji je njome označen. Obično je natuknica istaknuta posebnom vrstom pisma ili slova (najčešće masnim slovima).

takva rječnika jest *Računarski rječnik*, koji npr., uz natuknicu **cross talk** navodi *prelušavanje*. Međutim, i prijevodni rječnici mogu imati složeniju strukturu, npr. rječnik *Rječnik elektronike* A. Štambuk navodi i izgovor engleskih natuknica.

U terminološkim se rječnicima nalaze i terminološke odrednice koje određuju struku ili dio struke (npr. *ling.* = lingvistika, *l. s.* = logički sklopovi, *mat.* = matematika u *Informatičkom rječniku* M. Kiša i suradnikā), katkada i stilske ili uporabne odrednice. Neki rječnici navode i gramatičke odrednice, npr. Dabčev *Tehnički* i Čamparin *Arhitektonski rječnik*. Višejezični rječnici imaju složeniju strukturu od dvojezičnih. U petojezičnim rječnicima Tehničke knjige natuknici prethodi slovo i redni broj koji omogućuju pronalaženje natuknica pomoću indeksa. Ti rječnici uz ekvivalente na njemačkom i francuskom navode i gramatičke odrednice.

Objasnidbeni rječnici imaju još složeniju strukturu rječničkoga članka jer navode i definiciju. Često objasnidbeni rječnici imaju i elemente enciklopedičnosti, tj. uz definiciju navode i objašnjenje, npr. *Informatički rječnik* M. Kiša i suradnika za natuknicu **computer** navodi ekvivalente: *računalo, kompjutor, kompjuter, rednik*; definiciju: (1) elektronički uređaj namijenjen za obradu podataka, i objašnjenje: računalo prihvaća naredbe i podatke itd. Terminološki su rječnici često objasnidbeni i prijevodni, tj. navode i objašnjenje i prijevodni ekvivalent, npr. *Informatički rječnik* (A. Šijaka i D. Lončareka) pod natuknicom **Agregacija podataka** — navodi ekvivalent (engl. *Data agregation*) i definiciju: objedinjavanje podataka u veće strukture.

Pri navođenju prijevodnih ekvivalenata rječnici su često nedosljedni, pa uz neke natuknice, bez jasna kriterija, navode ekvivalente na većem, a uz druge na manjem broju jezika. Tako *Rječnik bankarstva i financija* uz natuknicu **amortizacija fiksnom stopom** navodi samo engleske ekvivalente *fixed percentage method, declining balance*, a pod natuknicom **amortizacija obveznica** ekvivalente na engleskom, njemačkom i francuskom.

U *Filozofijskom rječniku* nalazi se kod mnogih natuknica i etimološko objašnjenje u zagradama, npr. **fundiran** (lat. *fundo* = osnovan). Nakon njega slijedi definicija: koji ima dobar temelj, i antonim na kraju rječničkoga članka, npr. pod natuknicom **implicita** na kraju rječničkoga članka piše: opreka: *explicite*, a pod natuknicom **eksplicite** piše: suprotno: *implicitno*.

Navedena analiza upućuje na to da rječnički članak u terminološkim rječnicima može biti vrlo složen i uključivati natuknicu, terminološke i druge odrednice, etimologiju, definiciju s uputnicama, objašnjenje, primjer, antonim i uputnice na kraju rječničkoga članka.

U većini pregledanih terminoloških rječnika struktura je rječničkoga članka nedosljedna. Stoga ću navesti neka pravila i upozoriti na najčešće pogreške.

1. Natuknicu treba istaknuti posebnom vrstom pisma ili slova (najčešće masnim slovima).

2. Natuknicu treba pisati malim početnim slovom (osim natuknica koje moraju imati veliko početno slovo, npr. **Booleova algebra**). To je važno stoga jer se, ako se sve natuknice pišu velikim početnim slovom ili samo velikim slovima, dio oba-

vijesti gubi, npr. ako u rječniku u kojem su sve natuknice pisane samo velikim slovima naiđemo na natuknicu FORTRAN, ne znamo treba li ime toga jezika pisati fortran, Fortran ili FORTRAN.

3. Iza natuknice nije potrebno navoditi zarez (,) ni točku (.) jer je natuknica od ostatka rječničkoga članka odjeljena drukčijim tipom slova.

4. Pri navođenju prijevodnih ekvivalenata treba biti dosljedan i ekvivalente navesti kod svih, a ne samo nekih natuknica. Također treba jasno odrediti na kojim se jezicima navode prijevodni ekvivalenti.

5. Uputnice se mogu nalaziti unutar rječničkoga članka (najčešće * ili →) ili na kraju članka (v. i *usp.*). Katkad se rjeđa ili manje prihvatljiva natuknica upućuje na bolju natuknicu. Tada iza natuknice odmah slijedi uputnica i nema definicije ni istovrijednica, npr. **štampač** v. pisač ili **štampač** → pisač.

Uvijek valja provjeriti nalazi li se natuknica na koju se upućuje u rječniku.

6. Leksikografska se definicija navodi nakon natuknice i terminološke, gramatičke ili stilske odrednice, pisana je najčešće malim slovom,² a može joj prethoditi crtica.

U nekim od pregledanih rječnika³ definiciji prethodi zarez. On je nepotreban jer je natuknica od definicije razgraničena drukčijim tipom slova.⁴

7. Često se u prijevodnim rječnicima navodi nekoliko prijevodnih ekvivalenata. Na prvom mjestu valja navesti onu istoznačnicu koju autori preporučuju, a zatim ostale istoznačnice koje se nalaze u stručnoj literaturi. Istoznačnice treba razlikovati od slučajeva kada natuknica ima nekoliko značenja. U objasnidbenom je rječniku taj problem riješen jer ima više obrojčanih definicija. U prijevodnom rječniku različita značenja mogu biti obrojčana ili razgraničena točkom zarezom.

8. Objašnjenje je u pregledanim terminološkim rječnicima katkada od definicije razgraničeno velikim slovom, a katkada točkom zarezom. Tu je moguća i uporaba crtice ili kojega drugoga znaka, npr. zvjezdice ili drukčijega tipa slova, npr. manjih slova (petita).

9. Ako rječnik navodi antonime, valja ih navesti kod oba člana antonimnoga para jer je antonimija proporcionalan odnos.

Na kraju možemo zaključiti da je pri terminološkom radu važno voditi računa o tome da rječnički članak bude strukturiran uvijek na isti način. Koje će elemente rječničkoga članka rječnik navoditi ovisi o vrsti rječnika, struci, korisnicima i opsegu rječnika. Autori moraju odrediti tip slova i pismo za svaki element (veliko ili malo početno slovo, obično, masno, kurziv) za slovne elemente ili simbol za neslovne (zvjezdica, strelica itd.) te interpunkciju (točka, zarez, točka zarez, crtica itd.).

² U nekim je rječnicima definicija pisana velikim slovom, npr. Šijak 1993.

³ Npr. u rječnicima Leko 1993, Petrović 1992 i Hanžeković 1992.

⁴ Natuknica je pisana masno, a definicija obično.

Literatura

- Bratanić-Čimbur, M. 1979. Prilog za dvojezičnu lekiskografsku teoriju. *Jezičnik* 27, 1-9.
- Picht, H., Draskau, J. 1985. *Terminology: An Introduction*. The University of Surrey. Surrey.
- Sager, J. C. 1984. Terminology and the Technical Dictionary. *LEXeter '83 PROCEEDINGS*, R. K. Hartmann (ed.). Max Niemeyer Verlag. Tübingen.
- Wüster, E. 1979. *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. Springer Verlag. Wien.
- Zgusta, L. 1971. *Manual of Lexicography*. Academia & Mouton. Prague & The Hague.
- Popis citiranih rječnika
- Anić, O., Buljan, J., Kiš, M. 1993. *Englesko-hrvatski informatički rječnik*. Školska knjiga.
- Automatizacija* engleski-njemački-francuski-ruski-hrvatski. 1984. Tehnička knjiga. Zagreb.
- Čampara, E. 1984. *Međunarodni rječnik arhitekture, građevinarstva i urbanizma*. Grafički zavod Hrvatske. Zagreb.
- Dabac, V. 1970. *Tehnički rječnik*. Tehnička knjiga. Zagreb.
- Filipović, V. (ur.) 1984. *Filozofski rječnik*. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.
- Hanžeković, M. i dr. (ur.) 1992. *Poslovni rječnik*. Masmedia. Zagreb.
- Klimatizacijska i rashladna tehnika* engleski-njemački-francuski-ruski-hrvatski. 1983. Tehnička knjiga. Zagreb.
- Leko, V. (ur.) 1993. *Rječnik bankarstva i financija*. Masmedia. Zagreb.
- Leko, V. i Mates, N. 1993. *Rječnik računovodstva i financija*. Masmedia. Zagreb.
- Medicinska tehnika* engleski-njemački-francuski-ruski-hrvatski. 1986. Tehnička knjiga. Zagreb.
- Obrada podataka i programiranje* engleski-njemački-francuski-ruski-hrvatski. 1983. Tehnička knjiga. Zagreb.
- Petrović, M. (ur.) 1992. *Trgovački rječnik*. Masmedia. Zagreb.
- Računarski rječnik*. Englesko-hrvatski, hrvatsko-engleski. 1990. Naprijed. Zagreb.
- Šiljak, A. Lončarek, D. 1993. *Informatički rječnik*. Varteks. Varaždin.
- Štambuk, A. (i dr.) 1991. *Rječnik elektronike: englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski*. Logos. Split.

THE STRUCTURE OF DICTIONARY ENTRIES IN TERMINOLOGICAL DICTIONARIES

Summary

The author analyses the structure of dictionary entries in different types of terminological dictionaries. On the example of some of the existing Croatian terminological dictionaries she shows how the structure of dictionary entries is often inconsistent. The author also points out some of the usual mistakes in the existing dictionaries and gives rules which could help the authors of future dictionaries.